

Žinomai teatrologai Kupiškis – pabėgimo miestas

Teatologė, dailėtyrininkė, humanitarinių mokslų daktarė Audronė Girdzijauskaitė yra parašiusi ne vieną knygą. Vienose jų pasakojama apie iškilias meno asmenybes, o antrose iškyta pačios autorės gyvenimo prisiminimai.

Teatologės gyvenimo kelias trumpam buvo užsukęs ir į Kupiškį, kurį ji vadina pabėgimo miestu.

Teatologės Audronės Girdzijauskaitės pasakojimų apie turiningą jos gyvenimą, santykius su kultūros elitu, atvirų vertinimų galima būtų klausyti valandų valandas.
Autorės nuotrauka

Audinga SATKŪNAITE

Ryšys su teatrologija

Pirmiausia viešnia su Kupiškio viešosios bibliotekos direktoriumi Algirdu Venckumi išsyrinko pašnekestio temą, kurią tapo gyvenimas.

„Kiekvieno žmogaus gyvenimas gali būti pokalbio tema. Visi žmonės, apie kuriuos rašiau, buvo man pažįstami ir labai įdomios asmenybės – dailininkai, rašytojai, aktoriai. Mano visos knygos yra apie žmones“, – pokalbį su negausiai susirinkusiais klausytojais pradėjo bibliotekos viešnia.

A. Girdzijauskaitė taip susiklostė gyvenimo aplinkybės, kad ji pasirinko teatrą, nors jaunystėje labiau mėgo dailę ir muziką. Tėvas, gydytojas Vytautas Girdzijauskas, neišleido dukters studijuoti dailės į Leningradą, todėl ji pasirinko kitą kryptį – Maskvą, kur praleido septinerius metus ir studijavo teatrologiją, ragavo režisūros.

„Čia jau buvo praminti takai Lietuvos aktorių, kurių visas kursas vėliau grįžo į Kauną ir įsikūrė Kauno

dramos teatre. Tie aktoriai buvo labai stiprūs ir gerai parengti“, – kalbėjo A. Girdzijauskaitė.

Ji grįžusi iš Maskvos pradėjo dirbti teatrologė, o tai buvo nelengva, nes apie Lietuvos kultūrą ar teatrą tuomet nebuvo jokių žinių. A. Girdzijauskaitė galėjo neblogai susipažinti su rusų kultūra ir šiek tiek su užsienio, kol Vakaruose neprasiėjo modernus menas. Ši teritorija buvo uždrausta.

„Reikėjo laikytis socialistinio realizmo principų, kurie draudė daryti kitokį meną, nes buvo pripažįstamas tik realistinis menas. Grįžus reikėjo išstudijuoti lietuvių teatrą, todėl turėjau versti visus laikraščius, o prieškario laikraščiai laikyti specialiuose fonduose. Kiekvienam darbuvi reikėjo gauti leidimą, kad būtų leista juos skaityti ir ieškoti, kas buvo rašoma apie teatrą, ir rinkti informaciją. Man vienu metu atrodė, kad galima palūžti, nes toks darbas, rodos, niekur neveda“, – tikino teatrologė.

A. Girdzijauskaitė pabrėžė, kad pirmos knygos dienos šviesą išvydo labai vėlai. Jos manymu, dėl to kalbas sovietinių žmonių vėlyvas brenimas. Taip pat trūkdė ideologiniai

reikalai, todėl labiausiai sekėsi tiems, kurie pakludavo ideologijai.

Aprašomas asmenybės – pažinimo

Pirma A. Girdzijauskaitės knyga apie pirmąją Lietuvos moterį režisierę Kazimierą Kymantaitę išleista 1983 metais. Teatrologė teigė, kad režisierė neragavo mokslų Maskvoje, nors visa plejada režisierių partitės sėmėsi būtent Maskvoje arba Leningrade.

„Jie visi gavo tvirtą rusišką mokyklą, tačiau kūrė lietuvių teatrą. Jis buvo kitoks, nes dauguma režisierių turėjo stiprią lietuvišką pasaulėjautą“, – pastebėjo A. Girdzijauskaitė.

Pasak jos, lietuvių teatras nuo 1960 metų pradėjo kilti ir pasiekė tokias aukštumas, kuriose laikėsi kelis dešimtmečius, kad netgi pralenkdavo europinį teatrą.

A. Girdzijauskaitė pasakojo, kad dabartiniame Lietuvos nacionaliniame dramos teatre keletą metų iš eilės statyta tik rusų to meto šiuolaikinė, vienadienė dramaturgija. O K. Kymantaitė pradėjo statyti lietuvių kūrinius. Iškilias spektakliai buvo sukurti re-

miantis lietuvių autoriais: tai Žemaitės „Marti“, Antano Vienuolio „Paskenduolė“, Petro Cvirkos „Meisteris ir sūnūs“, Justino Marcinkevičiaus „Kraujas ir pelenai“, Balso Sruogos „Milžino paunksmė“, Satrijos Raganos „Sename dvare“ ir kitų, o komedija „Žaldokynė“ Nacionaliniame dramos teatre rodyta ilgus metus.

„Šie pastatymai yra lietuvių teatro pamatas. Man labai patiko toks K. Kymantaitės šuolis ir jos reikšmė mūsų teatrui yra didžiulė. Kartu su ja užginė viltilis, kad lietuvių teatras gali būti lietuviškas“, – sakė A. Girdzijauskaitė.

Ji apie režisierę K. Kymantaitę parašė ne tik knygą, bet ir disertaciją, kurią gynė prasidėjus atgimimui, o ginti darbo važiavo įsiseigusį Sąjūdžio ženkluką.

Daugiau nei po dešimties metų A. Girdzijauskaitė išleido antrą savo knygą „Jonas Jurašas“, kuri gimė iš Kauno aktorių, dailininkų, dramaturgų, kompozitorių, scenografo atsiminimų apie iškilų režisieriaus asmenybę.

Mirus teatrologės draugei pianistei Aidonai Dvarionaitėi, A. Girdzijauskaitė parašė jai skirtą knygą „Amžinoji klajūnė“. Viešnia teigė, kad ši mirtis buvusi didelis sukrėtimas.

„Muzikos kritikai labai retai parašo knygą, ir dažniausiai jos būna skirtos kompozitoriams. Deja, apie atlikėją nerasite nė vienos ir tokią yra labai sunku rašyti, nes atlikėjas yra tas žmogus, kuris interpretuoja. Tu turi būti girdėjęs visus koncertus ir žinoti, kaip jis interpretavo. Man labai patiko A. Dvarionaitės asmenybė. Ji buvo brangus žmogus“, – tikino A. Girdzijauskaitė.

Ji sakė, kad 14 metų pagal profesiją negalėjo dirbti, o pirmą darbą gavo tik 1985 metais. Tuo metu, kai teatrologė nedirbo, savo laiką skyrė rašymui apie scenografiją ir teatro dailę. Tai buvo jos išsigelbėjimas ir praeitais metais įgavo materialų kūrą su pavadinimu „Jis teatro ložės: XX a. lietuvių scenografijos metmenys“.

„Kiekviena mano knyga atsirado tarsi savaime. Aš jų nerašau, jos tiesiog yra. Sudeđu visą turimą informaciją ir jos atsiranda. Mano knygos yra tai, kas sugulė į galvą per kelioilika metų, pažintys, santykiai, gyvenimo būdas“, – tvirtino teatrologė, kurios kraityje yra 11 knygų. Ir kaip pati sakė, sunku net išvardyti jų seką ir visas prisiminti.

A. Girdzijauskaitė jau yra parašiusi knygą apie Chruščiovo laikus ir rankraštį išsiuntusi į leidyklą. Kol kas tolesnis jos likimas nėra žinomas.

Svarbiausia – nemeluoti

Anot teatrologės, kritiko profesijos svarbiausias dalykas yra nemeluoti ir išlaikyti padorumą.

„Meluoti negaitma, geriau patyč-

ti, jeigu nenori ir negali kažko pasakyti dėl tam tikrų priežasčių. Dabar kritika pasidarė komplimentinė ir tai yra baisus dalykas. Kažkada buvo giriama dėl ideologinių sumetimų. O dabar yra kita mada. Kritikai nori patikti, kad juos mylėtų ir režisierius, ir aktoriai. Šią reikia užsitar- nauti, sakant savo tiesą“, – mimis dėstė A. Girdzijauskaitė.

Jos teigimu, kiekvieną savo pasakymą būtina argumentuoti. O norint turėti argumentų, reikia padirbėti. Teatrologė įžvelgia, kad dabar teatras yra labai pasikeitęs ir smukes.

„Tai natūralu, nes negali būti, kad teatras tiek dešimtmečių klestėtų. Teatro gyvenimas vyksta bangomis. Jis negali visą laiką būti viršūnėje“, – teigė teatrologė.

Pasak jos, šiandien teatras yra ro- dantis, o reikėtų gilintis, kodėl vieni ar kiti dalykai vyksta. Įdomios turėtų būti priežastys, santykiai ir pan.

A. Girdzijauskaitė prisipažino, kad su teatru baigta, nes toks, koks jis yra dabar, jai nebereikalingas.

„Galbūt vienas kitas geras spekta- kdis atsiranda, bet tos kartos kritikų, kurie mylėjo teatrą ir jame gyveno, nebėra. Aš likau viena“, – kalbėjo A. Girdzijauskaitė ir ypač išyrė režisierės Gabrielės Turinaitės neseniai debiutavusį spektaklį „Marti“.

Kupiškis – pabėgimo miestas

Vienoje savo knygoje „Atmin- ties salos“ A. Girdzijauskaitė aprašo ir savo santykį su Kupiškiumi. Kaip pati sako, prisiminimai iš toli joje vis verda, todėl norisi juos išleisti. Teatrologė ypač šilus jausmus puo- selėla pokario Vilniui, vaikystės dienų Kaunui.

A. Girdzijauskaitė prisiminė savo viešnage pas močiutę Kupiškėje ir komišką pabėgimą iš jos namų.

„Per karą mes blakes šėrėme Maskvoje, kadangi tėvas tuo metu dėstė medicinos institute. Kai atva- žiavau į Kupiškį, jų nemažai buvo ir močiutės namuose. Jos mane labai mėgo ir aš nuo jų baisiai kentėjau, todėl mane ištrindavo spiritu, kad neniežėtų kūnas, bet tai nepadėda- vo. Man tuomet buvo 10 metų“, – pasakojo A. Girdzijauskaitė.

Ji prisiminė, kad pačią pirmą dieną į gatvę išėjusi su pionierės apranga, kurią močiutė liepusi iškart padėti į skrynai. Mergaitė ilgai su močiute nepabuvo ir, nepaisant jauno amžiaus, iš jos namų traukiniais pabėgo į Vilnių.

„Jeigu kažkur negali būti, reikia bėgti. Kentėti negalima. Tiesiog negalėjau būti Kupiškėje. Mano močiutė viduje buvo labai geras žmogus, bet to nemokėjo parodyti. O man tokia bendravimo maniera buvo labai nesuprantama“, – prisimi- nimus pasakojo A. Girdzijauskaitė ir prisipažino, kad Kupiškėje lankėsi tik trečią kartą.